

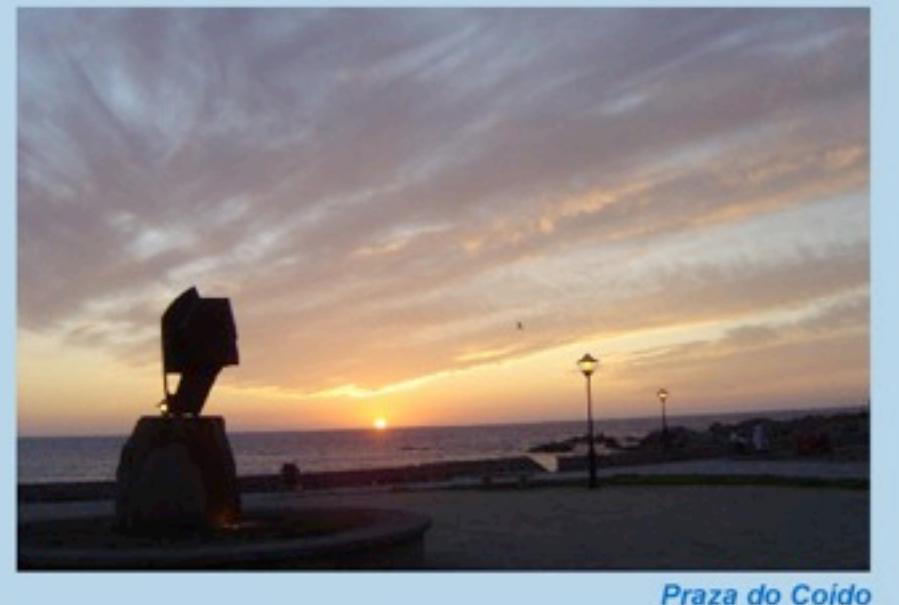
Ruta a pé: Muxia - Monte Facho

DATOS BÁSICOS

Longitude: 10 quilómetros.
Duración: 3 horas
Dificultad: Media
Cartografía: Mapa topográfico 1: 25.000 do I. G. N.
Follas: Muxia 67-II e Touriñán 67- IV.

DESCRIPCIÓN DA RUTA

Comezamos esta ruta na **praça do Coido**, un lugar que quedou como símbolo de colaboración do voluntariado na catástrofe do Prestige. En lembranza deste labor desinteresado levado a cabo por miles de voluntarios e voluntarias que acudiron a limpar a nosa costa, levantouse un monólito no ano 2007.

Praza do Coido

O Coido para os muxiáns representa o mar de fóra, o océano bravo e temible que durante os temporais de inverno invadía a vila e xuntábase co mar da ribeira, que ben sendo o do interior da ría. Ese mar bravo de fóra, é o que o poeta López Abente cualifica como: "gris, abalante, inquieto, forte e rexo".

O nome deste lugar de Muxia, fai alusión a unha praia formada por coios ou bóllos, redondeados polo embate do mar que se amorean nesta pequena enseada. Estas formacións son frecuentes nesta parte de costa granítica e de mar agitado que non deixa depositar area nestes entrantes.

Vaga de mar no Coido

Este cantos rodados ou cans, segundo denominación mariñeira, utilizábanse para afondar os aparellos de pesca (nasas, xeito, palangre, etc.).

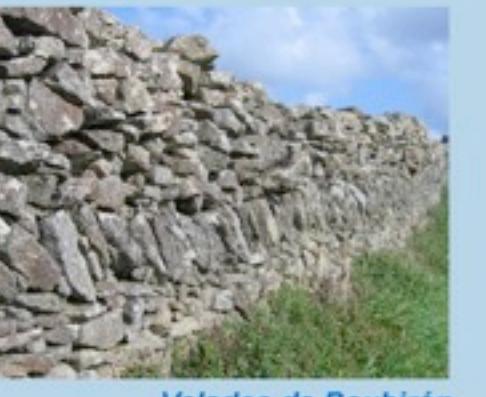
Desde esta praça collemos a estrada cara a Touriñán, ao chegar ás últimas casas da vila, veñemos á dereita o pequeno **coido do Boubirón**, ao pé do hai algunas hortas que ainda se seguen a cultivar.

Coido do Boubirón

Nelas utilizase como fertilizante as algas que o mar vará nesta pequena enseada. O argazo mestúrase con toxo ou outro tipo de matogueira e déjase fermentar durante o outono e inverno, para logo utilizarlo como esterco. Ante a escaseza de gando en Muxia para producir fertilizante natural, aproveitábanse as algas en todas as hortas que circundan o núcleo urbano. Neste lugar observaremos os **valados das hortas**, todos eles levantados con cachotería, que además de cumplir a función de delimitar a finca, tamén servían de protección dos ventos e temporais. Estes muros polo seu valor histórico e etnográfico forman parte do patrimonio muxián, e como ocorre noutros lugares, deberían ser coidados e protexidos.

Pasado o Boubirón, se ollamos á dereita, vemos os cons que forman a **punta da Langosteira**, topónimo que fai alusión á abundancia de langostas, aprezado crustáceo, actualmente moi escaso nesta costa, pero moi abondoso en anos atrás. Durante os anos sesenta do pasado século, moitos barcos muxiáns durante o verán dedicábanse á pesca deste marisco.

Valados do Boubirón

Se miramos máis ao lonxe vemos a punta do Cachelmo, e algo máis afastada, a da Buitra. Na primeira percibese o **porta da furna da Buserana**, unha profunda fenda que penetra no monte.

Puntas de Cachelmo e Buitra

A este monte e á furna que acubilla no seu interior, López Abente dedicoulle este poema:

Monte Cachelmo, ti tes negras, moi negras entrañas; nelas rebuldan treizeiras as ondas que o mar espalla. Coa tua altivez, Cachelmo, non me enganas, non me enganas, que antre os teus penedos brancos e as túas verdes carrascas agochada tela boca da furna da Buserana.

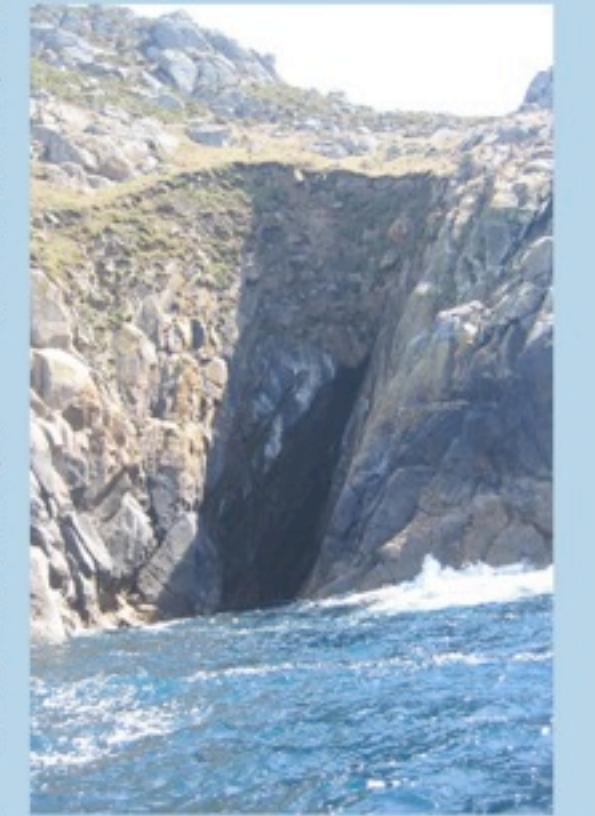
En relación con esta furna creouse tamén unha das lendas más fermosas referidas á nosa costa, recollida por Leandro Carre Alvarelos no seu libro "Las leyendas tradicionales gallegas". De xeito resumido di así:

En tempos remotos había na cima dun castro do lugar dos Castelos, unha fortaleza pertencente a un poderoso señor, pai dunha fermosa moza chamada Florinda. Nunha das ausencias deste cabaleiro, chegou ás portas do castelo un aventurero trobador que tiña por nome Buserán. Este acompañado do seu laude púxose a cantar ás portas do castelo, namorando co seu canto á doncela Florinda.

Cando chegou o pai da moza de loitar de afastadas terras e coñeceu os amores da súa filla co garido mozo, encabououse moi e expulsou ao trobador do castelo e encerrou a Florinda no seu cuarto. Pero non conforme coa expulsión do mozo, ordenou ao seus soldados que o perseguisen e o tirasen desde o alto dun cantil a unha furna da costa, afogando para sempre o seu canto.

Cando a filla recobrou a liberdade e se decatou do tráxico fin do seu amado, tolleou e andou vagando pola costa na súa busca. Unha noite un criado que andaba vixiando á doncela, viu como ela se achegaba ao alto da furna e berraba o nome de Buserán, e desde o mar escotízase o canto do mozo. De súpito unha onda xigantesca na que se percibía a figura do trobador, gabeou polos cantis e envolveu a Florinda, arrastrándoa consigo ao fondo da furna.

Durante moitos anos dician que os mariñeiros que ían pescar a carón da furna ainda escotaban os cantos de Buserán.

Furna da Buserana

Pasado o campo de fútbol, baixamos á **praia da Arliña**, un pequeno areal abrigado do norte e que serviu de embarcadoiro para algún gameleiro de Muxia.

Praia fósil na Arliña

Na marxe de reita da praia observamos con claridade un **coido ou praia fósil**, vestixio dunha antiga terraza mariña, que nos amosa que nalgún período da época cuaternaria este areal estivo a maior altura. Estas formacións xeoloxicas son frecuentes nesta zona costeira, pero en poucos lugares se ven con tanta claridade coma aquí.

Seguimos a ruta pola estrada ata chegar ao camiño que

Praia de Lourido

baixa á **praia de Lourido**, un areal cunha extensión duns 500 m., constituída por area de grao grosso de cor branca e marela. Ao sur deste areal formouse un amplio complexo de dunas a consecuencia dos ventos procedentes do norte e norte. As areas chegaron a cubrir toda a ladeira e o propio cumo do outeiro, no que se sitúa o **castro de Lourido**, recollido como tal no inventario arqueolóxico do concello muxián.

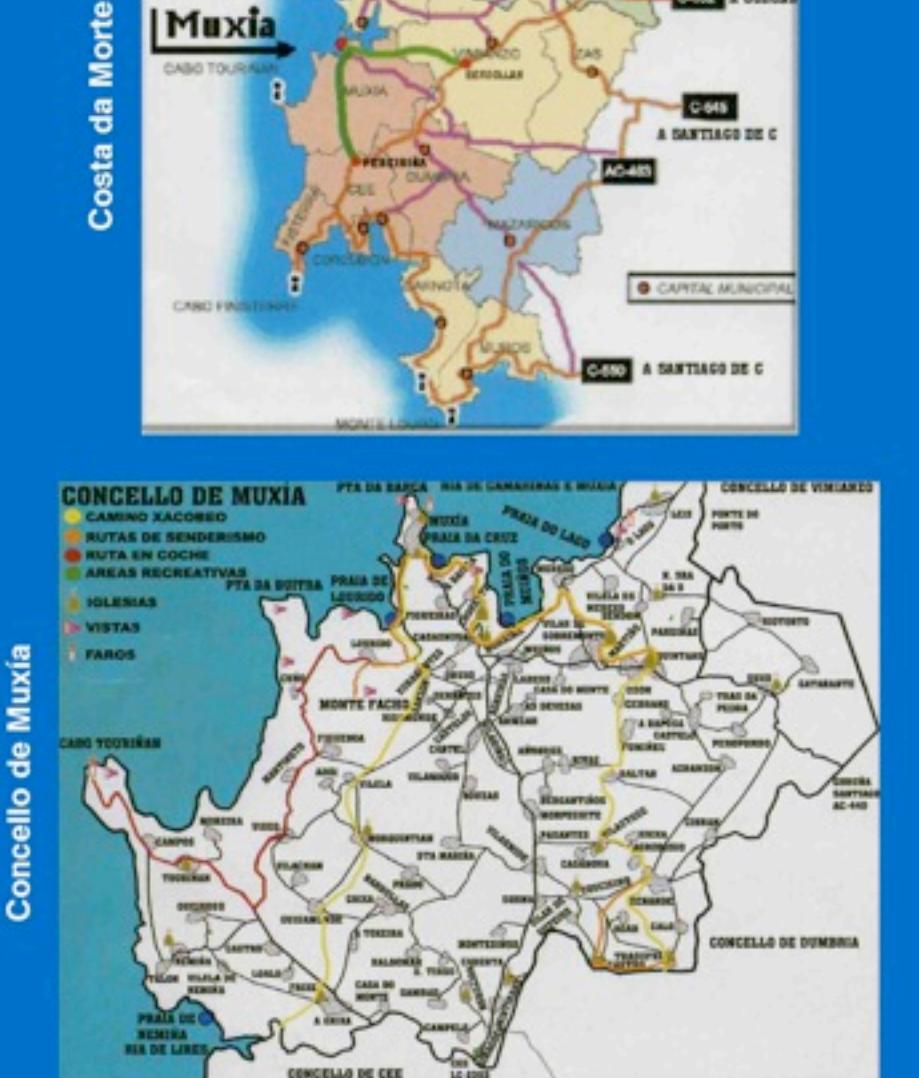
Castro de Lourido

A súa croa está convertida nunha leira de cultivo, de terra moi arenta. Na parte alta do outeiro percibese unha coroa ou muro defensivo que o circunda. Nos terraplénns da gabia

Cerámica do castro de Lourido

da estrada que pasa pola parte sur apareceron restos de cerámica, composta dunha pasta moi arenta que podería ser de orixe castrexa. Non obstante, a toponimia deste monte non fai referencia á existencia do castro.

Financiado por:

Concello de Muxia

No noso paso polas dunas aportáremos para observar a vexetación que medra neste tipo de ecosistemas que presentan condicións adversas para as plantas debido ao substrato areoso, á extrema secura, así coma unha alta salinidade. Segundo imos avanzando do mar cara ao interior estas condicións vanse suavizando.

Entre as plantas máis frecuentes temos o **feo** (*Ammophila arenaria*), situada sobre os cantís da praia. A súa longa rede radicular contribúe á fixación das dunas. O **cardo da ribeira** (*Eryngium maritimum*), de follas duras e espiñentas, capaz de rebrotar a pesar de ser cuberto pola arena. As súas flores constitúen inflorescencias mestas.

Cardo da ribeira

especies de gaivotas e algunha limicola como píllaras, pilros, pilriños e incluso algún mazarico.

Ao remate da praia collemos a pista que sobe a Lourido. Á dereita da mesma vemos as terras de cultivo dispostas en terrazas ou socalcos que chegan ata a beiramar. Nesta zona vaise construir o futuro parador, segundo o proxecto do arquitecto vigués Alfonso Penela Fernández. A ambos lados da pista podemos ver distintas árbores e arbustos entre os más abundantes temos o **espino albar ou estripeiro** (*Crataegus monogyna*), un arbusto espiñento que pode

Leiterena

As **leiterenas** (*Euphorbia*), son un grupo de plantas denominadas así por deitar un látex branco ao cortalas. Chama a atención a súa inflorescencia semellante a unha soa flor, pero en realidade está composta por varias flores masculinas e femininas. Unha das más abundantes deste xénero é a *Euphorbia paralias*, de flores mareas. A **correola de praia** (*calystegia soldanella*), planta rastreira de follas acorazonadas e algo carnosas. As flores aparecen separadas en forma de funil de cor branca ou rosácea.

Correola de praia

A **cebola das gaivotas** (*Pancratium maritimum*), o seu nome procede do bulbo que teñen soterrado, do que emergen as follas e un talo que leva no seu extremo unha umbela de flores brancas. **Aleli das praias** (*Malcolmia littorea*), planta de base leñosa, con moitos talos recubertos de pelos estrelados. Algunas botan flores de cor violeta ou rosácea. O **carrasco bravo** (*Helichrysum sumpicardi*), descendente, de base leñosa, con follas estreitas e enroladas e capítulos amarelos, dispostos en corimbos compostos. A *Anthyllis vulneraria*, planta que bota unhas cabezolas con moitas flores que poden ser de cor rosa, vermello ou marea.

Cebola das gaivotas

Sainmos á estrada asfaltada e despois de subir unha costa, chegamos a **Lourido**, aldea duns corenta habitantes situada na ladeira noroeste do monte Facho desde a que podemos gozar de magníficas vistas sobre Muxía e cabo Vilán. Este pequeno núcleo conserva algunas construcións tradicionais de interese, sobre todo os seus hórreos ou cabazos, que

Lourido

presentan unhas características semellantes a outros da terra de Nemancos construídos con bloques de pedra irregulares, de pé troncocónico e capas convexas, estas formas preséntanlas sobre todo aqueles que son máis antigos.

No medio do lugar collemos o camiño que sobe cara ao cume do **monte Facho** pola súa ladeira norte, desde el temos fermosas panorámicas sobre a península de Muxía e toda a ría. Este camiño enlaza coa pista asfaltada que parte

Un pouco máis afastado do mar aparece o **trovisco** (*Daphne gnidium*), arbusto de follas lanceoladas. No remate das pólás bota unhas flores pequenas de cor branca. E xa na ladeira do monte vemos o **toxo** (*Ulex europeus*).

Polo que respecta ás aves na praia podemos ver distintas

Gaivotas na praia de Lourido

Cabazo en Lourido

da fonte de Lourido e sobe pola parte oeste do monte. A partir do cruzamento continuamos por esta pista ata o cume.

O monte Facho (312 m.), toma o seu nome das lumeiras que se facian na súa cima para a sinalización da navegación antiga, antes de se construiron os primeiros faros. Tamén tiñan misións defensivas, xa que sinalaban a chegada á costa de embarcacións piratas. Hai outros dous montes cerca que levan este mesmo nome: o Facho de Touriñán e o Facho de Fisterra.

Monte Facho

Os montes costeiros que teñen o nome de vela, tamén estaban relacionados con funcións de sinalización ou vixilancia para a navegación.

O Facho de Lourido representa un punto referencial na xeografía de toda a costa muxiá. Aínda que a súa altitude sexa pouco relevante, a situación estratégica ao pé da costa e ao non ter outras elevacións de maior altura ao seu redor, fai que desde o seu cume se divise un amplo territorio na redonda. Ollando cara ao norte vemos toda a ría de Camariñas e Muxía, os montes da serra de Pena Forcada e as terras de Soneira ata o pico de Meda. Cara ao leste divisamos as terras do interior do concello de Muxía e de Dumbría, ata os rebordes da comarca de Xallas. Se miramos cara ao sur vemos as cristas do monte Pindo e as terras de Cee e Fisterra. Polo oeste, na proximidade, divisamos as puntas do Cachelmo, Buitra e Touriñán, e ao lonxe, a inmensidáde do océano.

Os muxiáns teñen este monte como referencia para prognosticar o tempo, creando sobre el algúns ditos como: *Facho pechado vendaval ao rabo*, que fai alusión ás borrascas que entran de sudoeste.

Resulta doado ver algunha ave de rapina voando ao redor do seu cume. Trátase de miñatos ou lagarteiros que frecuentan esta altura.

Este singular monte non pasou desapercibido para o noso bardo local, López Abente, quen lle dedicou esta composición:

*Eu cheguei, Facho alto
de espiñosas carrascas
e de fortes penedos,
á túa cume pelada.
Cheguei cos pes doridos,
coas maus despelezadas,
sin respiro no peito
e sudorosa a cara;
cheguei co corpo canso,
pro con valente alma,
segura gardadora
das miñas nobres ansias;
e, na soberba altura,
deixeí miñas olladas
vagar agarimosa
pola extensa comarca.*

Xurantes

Desde Xurantes baixamos cara a Muxía polo pista da **fonte do Bico**, que xunto coa de Lourido, son as máis coñecidas dos muxiáns polas súas augas frescas e cristalinas.

Fonte do Bico

Para o regreso tomamos a pista que se dirixe cara ao sur e logo vira ao leste e enlaza co camiño xacobeo que baixa cara a Xurantes desde As Aferroas, entre o monte do castro de Xansón e o Facho.

Xurantes é unha pequena aldea pertencente á parroquia de Moraime, coas casas dispostas ao longo do camiño que a atravesa. A súa arquitectura conservase en bastante bo estado, polo que resulta interesantes observar algunas vivendas, alpendres e cabazos.

Vista desde o Facho

Ao chegar á estrada que vén de Lourido collemos de fronte o camiño que leva á praia, unha congostra fonda bordeada de árbores: carballos, castiñeiro, piñeiro, loureiro, etc. Ao chegar ás dunas enlazamos coa ruta pola que viñemos e diriximonos a Muxía.

Xan X. Fernández Carrera